

הדף היומי

יום ראשון ט' תמוז תשס"ז
מסכת יבמות - דף נט'

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ת"
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

עיונים על הדף

מה המקור לאיסור אלמנה לכ"ג בין מנישואין ובין מאירוסין?

כהן גדול אסור באלמנה, ומבואר במשנה שאסור הוא בין באלמנה מן האירוסין ובין באלמנה מן הנישואין. ובגמ' דנה מה המקור, בתורה כתוב "אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח". אולם היה צד ללמוד מתמר, שנאמר בה "שבי לאמנה", והיא הייתה אלמנה מנישואין. לומדת הגמ' מגרושה, שאיסורה בין מן הנישואין ובין מן הגירושין. אולם עתה צריך תלמוד, מנל להגמ' שגרושה היא בין מן האירוסין ובין מן הנישואין. ואם אין לכך מקור, מדוע לא נלמד גרושה ואלמנה מתמר שמבואר להדיא לשון אלמנה על נישואין.

וכתבו תוס' (ד"ה דומיא) שמקשים לחומרה, ולכן עדיף להקיש לגרושה, יותר מאשר לתמר. עוד ביאר ר"י, שגרושה אסורה לכהן הדיוט בין מן האירוסין ובין מן הנישואין.

אולם ברשב"א ביאר את דברי הגמ', שהרי בהכרח התורה שאסרה גרושה בכהן הדיוט, אסרה בין מן האירוסין ובין מנישואין. שהרי לא הקפידה התורה, שכהן הדיוט ינשא דווקא לבתולה, ולא לבעולה. שהרי אלמנה מותרת לכהן הדיוט. בהכרח שחידשה תורה איסור גרושה בכהן הדיוט, לא מחמת שהיא בעולה, אלא שם "גרושה", אסור לכהן. א"כ הכוונה בין מן האירוסין ובין מן הנישואין. א"כ אף גרושה האמורה בכ"ג בהכרח היא בין מן האירוסין ובין מן הנישואין, שלא יהיה חמור כהן הדיוט מכהן גדול. וא"כ אף איסור אלמנה הנלמד באותה פרשה יהיה בין מן הנישואין ובין מגירושין.

מה שורש המצוה שישא כ"ג בתולה?

בלשון הגמ' מבואר, שכהן גדול אסור לו לישא אלמנה, ועובר בלאו ממה שאמרה תורה "לא יקח". ויש שלמדו בדברי התו"כ שעובר אף על עשה של "כי אם בתולה מעמיו יקח". שלשון התו"כ, שיש לו מצוה לישא בתולה. (ועי' בתורה תמימה ויקרא פרק כ' פסוק י"ד אות צה') וא"כ כאשר נושא לא בתולה, מלבד האיסור לאו, אף על עשה של בתולה יעבור.

מהו תוקף חומרת האיסור לכהן גדול. התורה בפרשת אמר מזחירה את משפחת הכהונה "קדושים יהיו לאלקיהם ולא יחללו שם אלקיהם כי את אשי ד' לחם אלקיהם הם מקריבים והיו קדש" (ויקרא פרק כ', פסוק ו') כאן למדו את מעלת קדושת הכהונה. וזה המקור לדברי הגמ' לעיל (כ') שאיסור קדושה חולצת ולא מתיבמת. ובהמשך, התורה מוסיפה את ענין קדושת הכהן גדול, "וזהו הכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה וכו'" (שם פסוק י').

מבאר החינוך (מצוה רע"ב) משרשי המצוה, לפי שהעיקר הטוב שבאדם הוא שיהיה לו מחשבת טהרה ונקיות, כי אחרי המחשבות ימשך מעשה הגופות, על כן ראוי לו למשרת הגדול להדבק באשה שלא קבעה מחשבתה באיש אחר זולתי בו, שהוא קדש קדשים, ומתוך כך יהיה הזרע אשר יתן לו השם ממנה טהור ונקי ראוי לעבוד בקדושה.

ושמא תאמר, ומי יודע אם גם הבתולה קבעה מחשבתה באיש אחר זולתי בו ונתנה עיניה באחר, התשובה בזה, שכל זמן שלא יצאה מחשבתה מן הכח אל הפועל אינה נפסלת, אבל כל זמן שנבעלה נפסלה. ואף על פי שאמרו זכרונם לברכה (בסוגיא לפיננו) דמשתבגר אסורה עליו. הענין הוא, דמכיון שהיא גדולה כל כך יצר מחשבת לבה רק רע, ואולי קבעה מחשבתה באדם אחר, ומחשבתה רעה מכיון שהיא גדולה נחשבת לה כמעשה.

וכן מזה הטעם אמרו, גם כן שאם נתאלמנה מן האירוסין, אפילו בעודה קטנה אסורה היא לכהן, דמכיון שנעשה בה מעשה הקידושין כבר קבעה מחשבתה באיש אחר מתוך מעשה האירוסין ונפסלה, דמעשה פוסל אפילו בקטנות ומחשבה בגדלות. וכן אמרו שאם נבעלה שלא כדרכה גם כן פסולה, שכבר נעשה בה מעשה רב אף על פי שבתוליה קיימין.

וכן אמרו שאף מוכת עץ פסולה, והטעם בה, לפי הדומה, לפי שאינה קובעת עוד מחשבתה הרבה בכהן גדול, דמכיון שזנבאזו בתוליה, אינה כורתת ברית חזק לעולם לאיש. וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין כ"ב): כי אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, והרי זו לא עשאה שום אדם כלי. ומכל מקום לא החמירו זכרונם לברכה באלו הרבה, ואמרו שאם נשא בוגרת או מוכת עץ, ידעבד יקיים.

מה הנפק"מ אם בין כך משלם כתובה?

הגמ' אומרת שלשיטת רב הונא בשם רב, אם נשא אנוסת עצמו, צריך להוציאה בגט. אע"פ שבברייתא מבואר שאם נשא נשוי, בכ"ז דעת רב, שישאנה ויגרשה. שאלה הגמ' א"כ למאי נפק"מ שישאנה. אומרת הגמ', היות והתורה אמרה שאנוסה תמיד יש לה קנס, ואילו מפותה אם נושא אותה אין קנס. כאן הכהן נושא מפותה, אי"צ לתת לה קנס, אע"פ שמגרשה. שואלים הראשונים, מה

אכפת לן מה משלם, אמנם קנס לא ישלם, אולם לגרושה צריך לתת לה דמי כתובתה, א"כ מה לי קנס של מפותה מה לי כתובתה?

אומרים תוס' (ד"ה שאינו) וכן בעוד ראשונים, שכתובה יכולה למחול לו. משא"כ בקנס שאינו ניתן למחילה. ועוד, אם משלם קנס צריך לשלם מן העידית שבקרקעותיו, ועתה שמשלם כתובתה, משלם מזיבורית שבכסו. ועוד אמרו תוס', וביתר ביאור בריטב"א, שכתובת בעולה מדרבנן "מנה", וזה מה שצריך לתת לה. ולא כדון בתולה שכתובתה מהתורה מאתיים. עוד כתבו, שאף לרב כל הדין שמוציאה הוא מדרבנן. וביאר בתוס' רא"ש, שאם הדין להוציאה הוא מדרבנן, א"כ אף לא חייב לתת לה קנס מהתורה. אמנם בלשון התוס' רא"ש כמבואר, מה שנקטו תוס' כתובת בעולה דרבנן מהווה תירוץ על קושייתם כנזכר.

אולם דעת המהר"ם בביאורו לתוס', שלא באו לתרץ על קושייתם, שהרי אם נתן לה כתובה, ונהי שרק מדרבנן חייב לה. אולם מה אכפת לך אם יש לו חוב קנס מהתורה או כתובה מדרבנן, בין כך ובין כך צריך לשלם לה. ע"כ נוקט המהר"ם, שתוס' כאן לא באו לתרץ את קושייתם הראשונה, אלא באו לומר דבר חדש, שהדין של רב להוציאה הוא מדרבנן.

במשנה למלך (הלכות נערה בתולה פ"א ה"ג ד"ה עוד עלה) נקט בבאור דברי התוס', היות ובגמ' לקמן פרק יש מותרות הסיקו, שהנושא אשה באיסור דרבנן, אין לה כתובה, היות ורבנן עשו חיזוק על דבריהם יותר משל תורה, א"כ כאשר אמר רב שמוציא את האשה מדין דרבנן, למעשה לא יהיה לה, לא קנס כיון שנשאה. ולא כתובה היות ורבנן החמירו בדבריהם להפסידה כתובה. (וצריך לעיין היטב בתרוץ זה. לפי מה שהאריך שם ועיי"ש)

עוד נפק"מ, כתב ברבינו אברהם מן ההר, שדין קנס שיש לאב זכות בקנס. אולם כתובה שייך לאשה.

נושא היום: איסור כהן גדול, בבוגרת, באלמנה, אנוסת עצמו.

שאל רבי היא בר יוסף את שמואל, כהן גדול שקידש נערה ובגרה קודם נישואין, האם מותר לו לכונסה. **הוכיח שמואל**, מדברי המשנה שנתאלמנה מאירוסין לא נעשית חללה, ואילו מנישואין נעשית חללה. **מוכת**, שתלוי בנישואין ואסורה לו. **אמר לו**, חללה בודאי נעשית בנישואין. אולם הנידון לגבי האיסור הנלמד מ"אשה בתוליה", האם קידושין או נישואין. **נקט שמואל** שלמדנו, כהן הדיוט שקידש אלמנה, ונתמנה להיות כ"ג, יכנס. **אולם דוחה** **הגמ'**, שיש ריבוי מהמילה "אשה". אולם אם בגרה ונעשה בה שינוי הגוף אין לו לכנס.

כ"ג לא ישא אלמנה בין מן האירוסין ובין מן הנישואין, **שאמרה** תורה "לא יקח". **ולא לומדים** מתמר שהייתה אלמנה מן הנישואין. אלא לומדים מגרושה, שעומדת באיסור לכהונה בין מנישואין ובין מאירוסין. **לדעת רבנן** (ר"מ) כ"ג אסור בבוגרת. **לדעת ר"א ור"ש** מותר בבוגרת. **ולא ישא** מוכת עץ.

לדעת ר"ם, "והוא אשה בתוליה יקח", ממועטת בוגרת, שכלו לה מקצת בתולים. וביאר את הפסוק כך, "בתולה" אפילו יש לה קצת בתולים. "בתוליה" כל הבתולים. "בבתוליה", נבעלה שלא כדרכה לא נאסרת לכהונה. **לדעת ר"א ור"ש**, "בתולה" כל הבתולים. "בתוליה" אפילו מקצת בתולים. "בבתוליה" אף הנבעלת שלא כדרכה אסורה לכהן.

לדעת רב, נבעלה שלא כדרכה, אסורה לכ"ג. **והעמידו בנמ'**, א' לשיטת ר"א שביאה שלא כדרכה אסרת לכהונה. **ונדחה**, לשיטת ר"א היא זונה ואסורה אף לכהן הדיוט. **ב'** לרב יוסף מדובר שנבעלה שלא כדרכה לבהמה, ואינה מוגדרת כזונה. **דוחה אביי**, שאין שם בעולה בלא שם זונה. **ג'** לדעת רב זירא, רב אמר, בממאנת שנבעלה ע"י בעלה שלא כדרכה. אין כאן שם זונה כיון שהיה בדרך אישות, והיא לא אלמנה ולא גרושה, כיון שהיא ממאנת.

לדעת רב שימי בר חיא, נבעלה לבהמה מותרת לכהן גדול. **וביאר רבא מפרקי לרב אשי**, שאין זנות לבהמה. ולמדו ממה שנאסר "אתנן זונה", היינו שהתמיד טלה כנגד זנות, ואסור להקריב את הטלה. **אולם אם העמיד "אתנן** כלב", היינו שאמר לזונה הילך טלה והבעלי לכלבי, מותר להקריב את הטלה כיון שאין זנות לבהמה.

כ"ג שאנס או פיתה אשה, לא ישא אותה. היות ובעת ליקוחין, היא אינה בתולה. ואם נשא נשוי. **ולדעת רב הונא בשם רב**, חייב לגרשה בגט, וכל דברי הברייתא לומר שלא חייב קנס כמפותה שנשאה. **ודינו נשאר קשה**, לאחר שלמדנו, שאם כנס באיסור בוגרת או מוכת עץ, אי"צ להוציאה, כיון שבין כך תתבגר תחתיו וכו'.